

Ami van – és ami lehetne...

Amióta a *Varázslataink*, a fiatal romániai magyar költők legutóbbi antológiája megjelent, az *Ifjúmunkás*ban, az *Utunk*ban, az *Igaz Szóban*, a *Korunk*ban, a napilapokban számtalan méltatás, bírálat látott napvilágot. Elődjéhez, az 1967-ben megjelent *Vitorla-ének*hez hasonlították a kritikusok, s azt a következtetést vonták le, hogy gyengébb annál. Két vonatkozásban is elmarad a *Vitorla-ének* mögött. Elsősorban azért, mert hiányos, több fiatal költő kimaradt belőle, akiknek pedig ott lett volna a jól megérdemelt helyük (ám így is: a *Vitorla-ének* 28 induló lírikust mutatott be, Jancsik Pál pedig 30-at). Az antológia feladata volt kitekintést nyújtani, mi várható irodalmunkban, költészetünkben a következő években. Ezért is vettük volna szívesen a további bővítést, különösen, hogy a versek nagy része a szülőföldről íródott, s már ez is kötelez: minden fiatalnak vallania kell felelősségéről, állást kell foglalnia — a fiatal költőnek nem utolsósorban.

A második szempont, amelynek alapján az 1967-es antológia mögé sorolják az 1974-est: a művészi színvonal. A kritikákban szinte megegyezésszerűen egyező megállapítás igaz. A *Vitorla-ének* költői valóban sajátos költészetet teremtettek. A felgyűlt tapasztalatokat összegezték, s kialakították azt a szintet, melyet a *Varázslataink* költői még nem léptek túl, sőt nem értek el.

Aki a második Forrás-nemzedék költőit ismeri, a *Vitorla-ének*ben található verseikbe beelátja a későbbi évek fejlődését is, vagy éppen a mesterjegyeket, azokhoz méri tehát az újabb nemzedék termését — vagyis kiforrott költőkhöz hasonló útkereső fiatalokat. Ilyen próbát nehéz állni. Ezért a fiatalok számára üdvözítőbb és hasznosabb, ha eredményeikből következtetnek lehetőségeikre. Arra, ami lesz, abból, *ami van*.

A kötet, első oldaltól az utolsóig, a vállalás eszméjét bizonyítja. Így is meghatározhatnánk: a vállalás árnyalatai. Alkotónként erőteljesebb, enyhébb, merészebb, halványabb árnyalatok váltják egymást. Többen próbálkoznak a formailag kötött, hagyományos formával; legszívesebben a ritmusra alapozva, több-kevesebb sikerrel. Kónya Sándor versei például (noha a ritmus soron belül nemegyszer megtörik), így a *Hiányzó kapuk*, a *Conditio lyrica* és a *Garcia Lorca*, költőt ígérnek irodalmunknak. Tartalmilag a *Hiányzó kapuk* Gagyi Józsefnek az *Ifjúmunkás*ban megjelent *Hozzászólásával* rokon; az elsöben megjelenő vándor kapukat keres, ahova beléphet, s szólhat az emberekhez, különben elfelejti a beszédet, ezért kér:

*állítsatok házatok
s magatok elé kaput*

Ugyanez Gagyinál, nyíltabb fogalmazásban:

*szólítsátok meg a fiatal költőket
az utcáson és kérdezzétek, hogy
válaszoljanak*

(Ami a két idézetben közös — és erre érdemes figyelni! —, az őszinte felszólító mód.)

Gagyi Józsefnél maradván el kell mondanunk róla: biztos kézzel nyúl anyagához, nyugodtan építi fel tartalmi és formai tekintetben is verseit. A *Jutka-versek* és a *varjak berepültek a képbe* belső monológok; talán nem tévedés azt állítani, hogy a sejtetett gondolatok, gondolatfolyamok átpoetizálásában szabadul fel Gagyi József igazi egyénisége. Határozott, egyszerű mondatszerkezetei a lényegre, az alapgondolatra összpontosítják a figyelmet.

Gagyi költészetével bizonyos fokig rokon a Szőcs Gézáé. A „meseszöveg”, a vers áradása nyugodt, egyenletes, a tiszta képek állandoan egymásra utalnak, egy-

másba oldódnak, a formai megoldások nem kihívóak, kirívóak. S mégis, az újdonság élményét hozzák ezek a versek: a szabad vers a kötött formával teljes harmóniában váltakozik, sehol egy törés vagy félreérthető kép. Meglepő könnyedséggel kezeli anyagát; mintha a szabad — és „szabályos” — ezeket belső tagolódása, lüktetése a költő érvelésének tükré lenne, annyira természetes.

A gondolati lírában Pethő László ígér újat. A Bolyai-vers belső vívódása állandóan újul, költészet és filozófia nagy kérdéseire keresve a választ. Egyén és közösség viszonya, a zseni magárahagyatottságának problémája, a Prométheusz-monda, tudás és hit kérdése merülnek fel a versben, ezeket ötvözi egységbe Pethő László. Mélyen átéli a Tudós problémáit, nem megjátszott, szerepszerű vívódást ír le, hanem a lelki válságot. Az érzelmi-értelmi csúcslól viszont olykor-olykor a közhelyhez közel álló megoldásokig jut. Egyénisége leginkább a problémafelvetésben érvényesül; abban, hogy milyen szemszögből láttatja — éles megvilágításban — a kérdést, amelyre a feleletet keresi (*A küszöbön, Szerelem, Nekünk örülnek*). A belső izzás nem hagyja nyugodni, végig kell járnia az utat a végső következtetésig (vagy megállapodásig):

*A rácsok mögötti eget
a kéményekre tűzte
a hold — s mint sötét
gondolat kaputól kapuig
gomolygók...*

Aki a leginkább magára talált, aki a legérettebb költőként jelentkezik az antológiában, az Markó Béla. Sajátos vonás nála két szemléletmód állandó váltakoztatása a versben, a gondolatok párhuzama (egyetemes és egyéni vonatkozásban). Művésze válogatos — olykor meghökkenítő — finálé-megoldásaiban is megmutakozik (*A kő, Anyám*). A virág-motívumot, képei egyik fő alkotóelemét jelképesse teszi, már-már virágmítoszt alakít ki (*Idegenben*), s olykor ez magyarázza a verseit. A *Tavasz* utolsó két sora:

*nyílik az öklöm
testszínű rózsá*

(az antológiából, sajnos, kimaradt) Kapui Ágota versével, az *Érintésekkel* rímeli:

*Úgy nyílik ki a tenyered
mint egy ötszirmú virág.*

A népballadákon nevelkedett Bágyoni Szabó István hű maradt a hagyományhoz. A *Leánykő* újraköltött ballada, a *Feltámadás verse* saját jelképrendszerrel jelentkező balladai történet. A négy soros szakaszokra osztott (vagy nem szakaszolt) versek mind magukon hordják a népballadák jegyeit: az ismétlést, a benne rejlő ellentétzéssel, a hiányos szerkezetet, a szaggatottságot, a gondolatok közbeékelését a történetek menetében, a tömörséget. S mindezt úgy, hogy az ősi hangulat mellett egy erőteljes képvilágnak és sajátos versszerkezetnek köszönhetően mégis egyéniek:

*... Jöhetsz, ősz! — fakó ló — hám van
Fehér kezében a télnek
Tavaszban fakasztott: s nyárra
Öriz magának az élet.*

És folytathatnánk a sort a kötet többi költőjével, költőjelöltjével, de álljunk meg itt, és nézzük meg, mi az, *ami lehetne*.

Előszőr: többen már kötetre kész versekkel várják, hogy valamelyik kiadó gondoljon rájuk is, nem szólva az irodalmi sajtóról. A harminc fiatal közül alig egypárnak a nevével találkoztunk a lapokban. Pedig az *Utunk* jó néhány évvel ezelőtt gyakran közölte ifjú tollforgatók írásait a „Fiatalok” rovatban. Sajnos, e rovat egyre ritkábban jelentkezik. Az *Ifjúmunkás* megteszi, amit tud, s elég sokat közöl a fiatalok versterméséből, de terjedelmi kötöttségek korlátozzák. Vagyis azt szeretnénk, ha többet olvashatnánk a fiataloktól.

Másodszor: azok, akiknek Forrás-kötete áll megjelenés előtt, igazán megérttek már egy részletes, alapos kritikára, amit nemcsak ők, de az olvasók is elvárnak.

Harmadszor: az lenne a legjobb, ha első és második álunkunk megvalósulhatna.

Lengyel Ferenc